

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента – доктора юридичних наук, професора
Єфімова Миколи Миколайовича
на дисертацію Гаращук Діани Петрівни «Криміналістична
характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття
рибним промислом», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань 08 «Право»,
за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення представлених Діаною ГАРАЩУК матеріалів дисертації дає підстави стверджувати, що авторкою проведено ґрунтовний юридичний аналіз теми, яка є однаково актуальною як для розвитку теорії криміналістики та кримінального процесу, так і в практичному вимірі. Такий попередній висновок підтверджується оцінкою праці за основними параметрами, які висуюються відносно дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензоване дослідження виконане з актуальної проблематики, що останнім часом привертає до себе увагу вчених різних галузей знань. Відповідно до ст. 16 Конституції України обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, збереження генофонду українського народу. Як доречно зауважує авторка, Україна має значні за об'ємом та різноманіттям водні природні ресурси, що протягом тривалого часу використовуються для забезпечення потреб населення. Відновлення водних ресурсів не завжди відповідає необхідним вимогам, наслідком чого є негативні техногенні зміни природного фонду. Посягання на екологічну безпеку нашої країни є правопорушенням, відповідальність за яке передбачена різними нормами законодавства України. Одним з найпоширеніших кримінальних правопорушень, що завдає шкоду природним ресурсам в Україні є незаконне зайняття рибним промислом, передбачене ст. 249 КК України. Вказане питання потребує не тільки наукового вирішення, а й практичного втілення з використанням новітніх та вдосконаленням існуючих засобів і методів реалізації кримінальних проваджень визначеної категорії.

Крім того, дослідниця акцентує увагу на тому, що значний внесок у дослідження теоретичних питань, присвячених методиці розслідування кримінальних правопорушень, здійснили наступні вітчизняні науковці як Ю. Аленін, І. Басиста, В. Бахін, Т. Варфоломеєва, А. Волобуєв, В. Гончаренко, М. Єфімов, В. Журавель, А. Іщенко, Н. Клименко, І. Когутич, О. Колесніченко, В. Коновалова, В. Кузьмічов, В. Лисенко, В. Лисиченко, В. Лукашевич, Є. Лук'янчиков, В. Малярова, Г. Матусовський, В. Нор, О. Одерій, Ю. Орлов, В. Плетенець, І. Пиріг, М. Погорецький, В. Пчолкін, О. Пчеліна, Б. Розовський, М. В. Салтевський, М. Сегай, В. Стратонов, С. Стахівський, О. Тарасенко, Г. Тетерятник, В. Тіщенко, Л. Удалова, П. Цимбал, К. Чаплинський, Ю. Черноус, С. Чернявський, В. Шепітько, В. Шевчук, Б. Щур, В. Юсупов та інші.

Також авторка слушно зауважує, що більш детально кримінальним правопорушенням проти довкілля була приділена увага С. Книженко в дисертації «Криміналістична характеристика та основні положення розслідування екологічних злочинів» та О. Одерієм, який у 2015 році провів монографічне дослідження за темою «Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля».

В той же час, Діана ГАРАЦУК наголошує на тому, що незважаючи на сформовані науковцями принципово важливі твердження та положення в даному напрямку, залишається ряд невирішених питань щодо розслідування незаконного зайняття рибним промислом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12.01.2011, № 24/2011); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454); плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р); планів науково-дослідницьких робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та у межах загальноуніверситетської наукової теми «Криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (реєстраційний номер 0123U105007).

Методологія дослідження ґрунтується на використанні апробованої системи методів та методик. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку цілком відповідає загальним вимогам. Зокрема, об'єктом дослідження визначено діяльність правоохоронних органів щодо досудового розслідування незаконного зайняття рибним промислом. Предметом дослідження є криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом. Авторка вміло провела порівняльні дослідження й обґрунтовано наводить у своїй праці наукові посилання, а також пропонує в контексті аргументації висновки, підготовлені за результатами проведеного наукового дослідження певного ряду галузей знань. В роботі в повній мірі враховано та піддано вивченню й аналізу чинне національне законодавство.

Обсяг використаних у роботі бібліографічних джерел забезпечує належний рівень її інформативності. В дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи до удосконалення наукової і практичної складової методики розслідування незаконного зайняття рибним промислом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження є першим в Україні монографічним дослідженням, у якому на базі основних положень теорії криміналістики, її основних засад та

концептуальних положень, а також враховуючи правоохоронну практику, розроблено методику розслідування незаконного зайняттям рибним промислом.

Результатами проведеного дослідження стала сукупність нових положень, висновків та пропозицій, які виносяться на захист, серед яких можна виділити наступні.

Зокрема, авторкою виокремлено, надано характеристику та розроблено алгоритм дій слідчого у типових слідчих ситуаціях початкового етапу розслідування, якими є: наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом та осіб, які вчинили дане протиправне діяння, виявили на місці події або безпосередньо поряд з ним; наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом, є дані про осіб, які вчинили дане протиправне діяння, однак вказані особи з місця події втекли та переховуються; наявні достатні дані про вчинення незаконного зайняття рибним добувним промислом, однак дані про осіб, які вчинили дане протиправне діяння зовсім відсутні або вкрай обмежені.

Також Діана ГАРАЦУК розробила елементи криміналістичної характеристики методики незаконного зайняття рибним промислом, зокрема: предмет протиправного посягання, способи вчинення, обстановку та слідову картину кримінального правопорушення, характеристику особи правопорушника.

Крім того, дослідниця надала авторське визначення поняття криміналістичної характеристики екологічних злочинів як інформаційної основи методики розслідування, що являє собою систему даних про найбільш типові криміналістично значимі ознаки обстановки, предмета посягання, способів і слідів правопорушення, особи злочинця, а також напрямки виявлення та використання кореляційних зв'язків між окремими елементами криміналістичної характеристики.

Досить докладно авторка висвітлила зміст організаційно-підготовчих заходів і тактичні особливості проведення огляду та обшуку за категорією кримінальних правопорушень, пов'язаних з екологією.

Позитивним моментом вважаємо, що було здійснено аналіз тактичних прийомів встановлення психологічного контакту та робочого етапу проведення допиту свідків та підозрюваного у конфліктній та безконфліктній ситуаціях.

Слід акцентувати увагу на тому, що авторка визначила теоретичні та практичні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, значення, предмет дослідження та сучасний стан судово-екологічної експертизи та її різновидів.

Також Діана ГАРАЦУК дослідила процесуальний порядок оформлення речових доказів, вилучених під час огляду та обшуку об'єктів незаконного зайняття рибним промислом.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертації положення, висновки і рекомендації можуть бути

використані у: *освітньому процесі* – під час підготовки та проведення занять для здобувачів вищої освіти з навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Основи криміналістики», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», розробки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, спрямованих на самостійне опрацювання матеріалу здобувачами вищої освіти (акт впровадження ДДУВС від 12 грудня 2023 року); *науково-дослідній діяльності* – під час здійснення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань криміналістичної характеристики та особливостей розслідування незаконного зайняття рибним промислом (акт впровадження ДДУВС від 04 грудня 2023 року); *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у ході розслідування кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 249 КК України (акт впровадження в діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ МВС від 11 березня 2024 року, УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України від 23 квітня 2024 року).

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно. Позиції, які відстоює дослідниця, ґрунтуються на наявних досягненнях науки кримінального процесу та криміналістики, положеннях суміжних дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції Діана ГАРАЩУК підтверджує результатами судово-слідчої практики, критичним аналізом чинного кримінально-процесуального законодавства, висловленими в юридичній літературі позиціями учених.

Це дозволило дисертантці дослідити сукупність проблем, що залишилися поза увагою вчених, але мають, в умовах сьогодення, важливе практичне та теоретичне значення.

Апробація результатів дисертації показана тим, що основні положення та висновки дослідження оприлюднено в доповідях на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (Київ, 19 листопада 2020 р.), «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України та світу» (Дніпро, 27 листопада 2020 р.), «Теорія та практика сучасної юриспруденції» (Харків, 30 квітня 2021 р.), «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертизи» (Дніпро, 28 травня 2021 р.), «Проблеми теорії та практики кримінального провадження» (Харків, 17 червня 2021 р.), «Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики» (Харків, 29 жовтня 2021 р.), «Інновації в криміналістиці та судовій експертизі» (Київ, 25 листопада 2021 р.), «Сучасні проблеми використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану» (Дніпро, 26 травня 2022 р.), «Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану» (Харків, 25 листопада 2022 р.), «Актуальні питання криміналістики та судової експертизи» (Київ, 25 листопада 2022 р.),

«Сучасні дослідження в глобалізаційному світі: наука для миру і безпеки» (Дніпро, 02 грудня 2022 р.), «II Всеукраїнська науково-практична. інтернет-конференція з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини» (Київ, 08 грудня 2022 р.), «II Наукові читання пам'яті Ганса Гросса» (Чернівці, 09 грудня 2022 р.), «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 17 березня 2023 р.), «Наука в умовах воєнного стану: пошуки, проблеми, перспективи розвитку» (Дніпро, 03 травня 2023 р.), «Теорія і практика використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (Дніпро, 25 травня 2023 р.), «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 15 березня 2024 р.).

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація Діани ГАРАЩУК за темою: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом» містить результати власних досліджень здобувачки. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Разом з тим, загальне позитивне враження про дисертацію не виключає наявності положень, які притягують світло полеміки. Тому, констатує наявність усіх необхідних для такого рівня наукової роботи моментів, слід відзначити, що вона містить деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положень.

1. Зокрема, авторкою у підрозділі 2.3. «Типові слідчі ситуації подальшого етапу досудового розслідування» виокремлено відповідні типові слідчі ситуації, а також надано алгоритм їх реалізації. Разом із тим, вказані відомості надані без прикладів з практичної діяльності як відповідних підрозділів Національної поліції, так й інших учасників кримінальних проваджень досліджуваної категорії. Вказані приклади, на наш погляд, більш розширили б емпіричну базу, наявну на сторінках дисертації.

2. Визначені дослідницею у підрозділі 3.1. «Організація і тактика проведення огляду, обшуку» види огляду (стор. 155-171 дис.) звужені до огляду місця події. Хотілося б почути думку здобувачки стосовно проведення інших видів зазначеної слідчої (розшукової) дії.

3. У підрозділі 3.3. «Використання спеціальних знань» розглянуто різні форми використання спеціальних знань. Ми підтримуємо позицію дисертантки стосовно того, що ключовою формою використання спеціальних знань при проведенні розслідування вказаного протиправного діяння для отримання доказової інформації є проведення судових експертиз (стор. 200 дис.). В той же час, вважаємо за необхідне зауважити, що варто було б приділити увагу й інших формам використання спеціальних знань, що здійснено в роботі, але доволі поверхнево.

Перераховані зауваження мають дискусійний характер і складають підґрунтя до наукової дискусії під час захисту дисертанткою власного дослідження та нададуть можливість проявити Діані ГАРАЩУК свій науковий потенціал, а також уміння вести наукову дискусію.

Таким чином, незважаючи на висловлені вище застереження та побажання, а також враховуючи викладені вище позитивні характеристики дисертації є підстави зробити висновок, що дисертаційне дослідження Діани ГАРАЩУК за темою: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом» проведено на достатньо високому методологічному та науковому рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, а також має беззаперечні наукову цінність і практичну значимість.

Висновок: дисертація Гаращук Діани Петрівни «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного зайняття рибним промислом» є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано ряд нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретну наукову задачу щодо удосконалення положень методики розслідування незаконного зайняття рибним промислом, крім того, дана робота цілком відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка, **Гаращук Діана Петрівна**, за результатами позитивного захисту у спеціалізованій вченій раді, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальність 081 «Право».

Офіційний рецензент:
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Микола ЄФІМОВ

Підпис Єфімова М. М. засвідчую:

Проректор
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮШІН